

ните събори отделяли особено внимание на разработването на канонически типове за изображение на Художественото творчество се намирало под строгия контрол на духовната власт. Въпреки това художниците във Византия се радвали на висока почит. В църквата „Св. Апостоли“ художникът Евлагий е изписал своя автопортрет в една евангелска сцена. Във ватиканския „Менологий“ художниците са се подписали под някои изпълнени от тях миниатюри.

Византийското изкуство било неразривно свързано с църковните обреди. Богослужението било символно действие, което напътняло на възражанията историята на човешкия род така, както тя е разказвана в Светото писание. На всяко движение и жест на свещеника, на всеки прочетен текст или прозвучало песнопение се гледало като на намек за едно или друго събитие от свещената история. Но византийското богослужение явно не си поставяло за задача да създава пред очите на свидетели измамното впечатление за легендарни събития, както това по-късно станало обичайно в средновековните мистерии. Също и изобразителното изкуство се отказвало от яркото подражание на видното и се стремело да разкрива същността на света чрез символи. Всичко това не означавало обаче, че в произвежданата си византийските майстори не са проявявали наблюдателност и истинско постигнато възражение.

Възникването на византийското изкуство е твърде сложен процес. То не се е създавало в резултат само на живения опит на византийците, а имало и многовековна културна традиция. Византийските монаси пренесли в своята източна столица художественото наследство на императорския Рим. Но главните източници, подхранващи византийското изкуство, били древна Гърция и Изтокът. Византийската столица, особено през първите векове на своето съществуване, била истински елински-чешки град. По улиците и широките ѝ площи се нижели многоколонни портики. Навсякъде били поставени антични статуи от знаменити майстори на древността. Логотата на езическите богове никак не смущавала византийците; те проявявали достатъчно търпимост към Омир и другите древни автори, разбирали и ценили поетичната красота на техните творби. Античните нрави били за Византия жива действителност. По време на състезания на хиподрома византийците призовавали на помощ Богородица и оправдали разпалеността си, като се позовавали на пророк Илия, възкачил се с колесница на небето. Най-хубавите византийски произведени са сат отпечатък на изискана, чисто елинска красота и

елински вкус. Но това, разбира се, не изключвало практическата на византийците да подлагат античните мотиви на значително пресмисляне.

През 4. век Григорий Назианзски описал в ярки поетични образи пролетта: „Днес небето е прозрачно, днес слънцето е по-високо и изглежда по-златно, днес лунният диск е по-светъл и сиянието на звездите по-чисто. Днес възлите се мирят с борове, облаците — със слънцето, ветровете — с въздуха, земята — с растенията. Днес изворите струят по-бистри, днес реките текат по-обилно, стропилни земните окови. Ливадата блатува, растението цъфти, тревата никне и агнетата подскочат по златните поля. . . Пастирите на овце и волове вече напасаваат свирките си, свирят песни и по-срещат пролетта под дърветата. . .“ Всички тези образи напомнят мотиви от гръцката поезия. Но за християнския проповедник те са само средство да предаде величественото настроение. Празникът на природата се описва като подобие на църковен празник.

Византия разпростряла морществуването си далеч отвъд пределите на Александрийската държава. Страните на Изтока — Мала Азия, Сирия, Египет и Месопотамия — обогатявали византийската култура. Византийците се учели при персите на приворен церемониал и вънасяли оттам скъпи платове, украсени с орнаменти и фантастични животни. От Палестина докарвали във Византия паметници, свързани със светите места и особено с църквата на Христовия гроб. От Мала Азия бил възприет типът на куполната базилика. През раннохристиянския период в Египет се развил т. нар. коптско изкуство; Египет бил средеше на монашеството на художествени тъкани и разцъфтяло производството на художествени тъкани и дърворезби. Запазила все още обаянието си на елински-тинески град, Александрия снабдявала Византия с изюстовани ръкописи и изработена с ръкач вкус стеново-кошна резба.

Неправилно би било въз основа на всички тези източници да смятаме византийското изкуство за несамостоятелно, а столичната школа на византийското изкуство — за нетворческа. В продължение на много векове от Цариград излизали прекрасни произведени на византийското художествено творчество.

През 1. хилядолетие Западна Европа се намирала напълно във властта на варварите; дори в Италия, заетата от германски племена, вързката със старите традиции била прекъсната; само мозайките на римската църква